

HOE KIES IK? - STUDIEKEUZEPROCES

ACHTERGRONDINFORMATIE VOOR LEERKRACHT/LEERLINGBEGELEIDER

Concepten

Binnen de 'Hoe kies ik?'-module van Columbus doorlopen de leerlingen zes studiekeuzetaken die de kern vormen van het studiekeuzeproces (Germeijs & Verschueren, 2006) namelijk oriëntatie, exploratie in de breedte, exploratie in de diepte, exploratie van zichzelf, beslissen en binding). Aan het begin van het studiekeuzeproces spelen oriëntatie en exploratie in de breedte een belangrijke rol, terwijl exploratie in de diepte en beslissingsstatus later een belangrijkere rol spelen (Germeijs & Verschueren, 2006).

De eerste taak in het studiekeuzeproces is **oriëntatie**. Dat is het bewustzijn dat er een keuze gemaakt moet worden en de motivatie om deel te nemen aan het studiekeuzeproces. Een longitudinale studie door Germeijs en Verschueren (2007) toonde aan dat groei in oriëntatie gerelateerd is aan exploratie van de omgeving en het zelf, hetgeen leidde tot voortgang in de beslissingsstatus en binding met een keuze. Oriëntatie is daarmee een belangrijke eerste taak in het studiekeuzeproces, die een sterke invloed heeft op de studiekeuzetaken die volgen (Germeijs & Verschueren, 2006).

Bij **exploratie in de breedte** worden de leerlingen wegwijs gemaakt binnen de structuur van het Vlaamse onderwijslandschap en staan ze stil bij hun mogelijkheden na het secundair onderwijs. Daarnaast wordt er ook stilgestaan bij de relatie tussen opleiding en beroep. Tijdens exploratie in de breedte vinden er externe zoekactiviteiten plaats die een selectie in gang zetten voor een bepaalde studiekeuze of beroep (Bartley & Robitschek, 2000).

Leerlingen doen aan **exploratie in de diepte** wanneer ze gericht op zoek gaan naar gedetailleerde informatie en een beperkt aantal alternatieven grondig gaan verkennen en vergelijken om dichterbij hun keuze te komen (Vanderlocht, 2017). Hoe meer ze exploreren in de diepte, hoe meer ze op de hoogte zijn van de gelijkenissen en verschillen tussen de alternatieven en hoe bewuster ze in het keuzeproces staan. Hierdoor worden alternatieven die helemaal niets voor hen zijn, eruit gefilterd. In deze fase leren ze steeds beter informatie te verzamelen over de opleidingen waar ze interesse voor tonen, bijvoorbeeld via Onderwijskiezer (Vanderlocht, 2017). Door exploratie in de diepte zal het zelfbeeld van de leerling scherper gesteld worden (Vanderlocht, 2017). Door een aantal opties grondig te verkennen zijn de leerlingen zich namelijk meer bewust van hun ware interesses.

Bij **exploratie van zichzelf** staan de leerlingen stil bij alle kenmerken van zichzelf die bepalend kunnen zijn voor hun studiekeuze (Columbus, 2017). Op die manier zorgen ze ervoor dat hun studiekeuze aanleunt bij hun waarden, interesses, persoonlijkheid, motivatie en cognitieve mogelijkheden. Exploratie van zichzelf draagt dus bij aan het maken van een doordachte, realistische en haalbare keuze. Het werkt in op de kwaliteitsaspecten helderheid (of de leerling een expliciet en duidelijk beeld heeft van zichzelf) en objectiviteit (hoe realistisch het beeld is dat de leerling van zichzelf heeft) (Vanderlocht, 2017).

Tijdens het onderdeel 'kiezen' staat de **beslissingsstatus** centraal. Nadat de leerlingen de opleidingsmogelijkheden hebben verkend door exploratie (in de breedte, in de diepte en van zichzelf), is het van belang dat ze zicht krijgen op hoe dicht ze momenteel bij een studiekeuze staan. Volgens Germeijs & Verschueren (2006) is het keuzeproces vaak een geleidelijk proces waarin de leerlingen steeds zekerder worden van een keuze, oftewel steeds meer keuzenabijheid ervaren.

Eens de leerlingen een keuze hebben gemaakt, is het belangrijk dat ze zich ook **binden** aan die keuze. Binding verwijst naar de mate waarin de leerlingen zeker zijn van hun keuze en zich identificeren met die keuze (Germeijs & Verschueren, 2010). Om tot een goede binding te komen is het belangrijk dat de leerlingen zich goed informeren over wat de keuze juist inhoudt, welke stappen ze nog moeten ondernemen en wat ze verwachten van de gemaakte keuze (Uhasselt, z.j.).

Werkvormen

Aan het begin van iedere les worden de **lesdoelen** aan de leerlingen meegedeeld. Hoe meer de leerlingen zich bewust zijn van wat de doelen zijn, hoe meer ze zich willen inzetten in functie van die doelen (Hattie & Timperley, 2007). Leerlingen zijn meer geneigd zich in te spannen als die doelen concreet en beperkt in aantal zijn, want daardoor zijn ze meer gefocust en hoeven ze geen andere doelen te verwaarlozen (Hattie & Timperley, 2007). Ze ontwikkelen bovendien een zeer krachtig foutendetectiesysteem waarbij ze zelf hun doelen bewaken en bijsturen indien nodig (Hattie & Timperley, 2007). Transparantie wordt dus aanbevolen.

Op het einde van iedere les wordt er stilgestaan bij wat de leerlingen die dag gedaan hebben en waarom, en wat ze tegen de volgende les moeten doen om optimaal voorbereid te zijn. Er wordt overigens uitgelegd wat er in de volgende les gaat gebeuren. Hierdoor weten leerlingen waar ze op dat moment staan en hoe ze zich moeten voorbereiden op de volgende les. Het is zeer gerichte **feedback** waar ze meteen mee aan de slag kunnen en het bevordert het leren en de kans dat de doelen bereikt worden (Hattie & Timperley, 2007).

Omdat de studiekeuzetaken niet perfect van elkaar te onderscheiden zijn en in elkaar overvloeien door de **cyclische aard** van het studiekeuzeproces, hebben we ervoor geopteerd om exploratie van zichzelf, in de breedte en in de diepte door elkaar te behandelen (Vanderlocht, 2017). Op de webpagina van de Columbus toepassing staat ook vermeld dat er geen vaste volgorde is waarin je deze studiekeuzetaken moet doorlopen, aangezien het keuzeproces dynamisch is ("Hoe kies ik?", 2017).

Voor het eerste onderdeel van 'Hoe kies ik?' 'oriëntatie' wordt vertrokken vanuit vier **casussen**. In de drie eerste casussen is het studiekeuzeproces niet zo goed verlopen. Ze belichten elk verschillende aspecten waar het mis kan lopen. In de vierde casus heeft de jongere wel een goed studiekeuzeproces doorgemaakt. Het gebruik van

casussen zorgt ervoor dat de theorie tastbaarder wordt (Darling-Hammond, 2006). Het aanbieden van casussen heeft overigens een positieve invloed op de participatie van de leerlingen en bevordert het vermogen tot analyseren, probleemoplossen en evalueren (Brooke, 2006). Bovendien worden deze casussen per twee besproken (roezemoesgroepen). **Roezemoesgroepen** zetten leerlingen aan tot activiteit en interactie met een medeleerling. Dat geldt ook voor zij die minder het woord durven nemen in groep. Ze wisselen gedachten uit en geven hun eigen mening. Zo worden ze betrokken bij de leerinhoud (De Prins, 2007). Hoe langer het denkproces duurt, hoe meer de kwaliteit van de responsen toeneemt (Kaddoura, 2013).

Vervolgens vindt er exploratie in de breedte plaats. Eerst wordt de structuur van het hoger onderwijs toegelicht, alsook de mogelijkheden buiten het hoger onderwijs. Vervolgens wordt stilgestaan bij de kenmerken van een professionele en een academische bachelor en wordt een korte toelichting gegeven bij HBO5-opleidingen. Deze onderdelen worden gedoceerd. **Doceren** biedt de mogelijkheid om in een korte tijd meer informatie door te geven dan door middel van werkvormen waarbij de inbreng van leerlingen groter is. Het garandeert bovendien dat alle leerlingen dezelfde informatie aangeboden krijgen (Winkels & Hoogeveen, 2014). Ten slotte verkennen de leerlingen hun interesses. Dat gebeurt enerzijds op basis van de vakken die hen het meest interesseren en anderzijds op basis van de menstypes die naar voren kwamen bij het interesseprofiel van Columbus.

Bij het onderdeel exploratie in de diepte gaan de leerlingen eerst en vooral via een **roezemoesgroep** stilstaan bij hoe ver ze al staan in het studiekeuzeprocess en welke acties ze al dan niet ondernomen hebben. De oefening draagt daarenboven bij aan vakoverschrijdende eindtermen 13, 16 en 21 van het secundair onderwijs. Daarna maken de leerlingen in een volgende opdrachtenreeks die bestaat uit **invuloefeningen** kennis met **Onderwijskiezer** en de **sites** van de verschillende **opleidingsinstellingen**. Het opzoeken van informatie en *21st century skills* zijn al in de eindtermen van verscheidene vakken van het secundair onderwijs aan bod gekomen en deze opdracht draagt dan ook bij aan de vakoverschrijdende eindtermen met betrekking tot mediawijsheid (14 en 15). De leerlingen leren hier zorgvuldig mee omgaan, zodat ze er thuis ook zelfstandig mee aan de slag kunnen. Via de vragen komen ze daarenboven steeds dichterbij een aantal passende alternatieven die aansluiten bij hun interesses, vaardigheden. Leerlingen die een beter zicht hebben op hun mogelijkheden en interesses (interessemeting Columbus), zijn immers beter in staat om tot een goede keuze te komen. Vooral reflectie, feedback van anderen, toetsen en testen helpen om tot een meer objectief en helder zelfbeeld te komen (Vanderlocht, 2017). In ons lespakket lichten we dan ook enkele mogelijke toetsen en testen toe aan de hand waarvan de leerlingen hun zelfbeeld beter in kaart kunnen brengen. Er worden allerlei **hulpmiddelen** aangereikt waarmee de leerlingen zichzelf kunnen inschatten (qua interesses, cognitieve vaardigheden, waarden, beroepsaspiraties, ...) en waarmee we hen ondersteunen in het maken van een haalbare en realistische keuze, zoals de interestest in Columbus, de vaardigheidstesten in Columbus, de zelftesten op Onderwijskiezer, ijkingsproeven, schoolresultaten, enz. Verder krijgen ze de opdracht om ook nog eens met ouders of vrienden een gesprek hierover aan te knopen. Zowel ouders als vrienden zijn immers belangrijke co-actoren in het studiekeuzeprocess (Germeijs, 2002). Gepercipieerde steun heeft een positief effect op het keuzegedrag, maar ook de mediërende variabelen 'zelfeffectiviteit' en 'uitkomstverwachtingen' hebben een invloed op "gedragingen die in het kader van het keuzeprocess gesteld worden", zoals exploratie (Germeijs, 2002, p. 13; Betz & Voyten, 1997; Germeijs & Verschueren, 2009). Gesprekken met studenten die een geslaagd studiekeuzeprocess doorlopen hebben, kunnen die uitkomstverwachtingen bovendien aansterken (Betz & Voyten, 1997).

Aan de hand van de interesseprofielen (interessemeting Columbus) wordt het verschil tussen een professionele en een academische bachelor toegelicht. Dat werd tijdens de vorige les ook al kort gedaan, maar door de link

met de eigen persoonlijkheid en interesses expliciet te maken, wordt het allemaal wat tastbaarder en realiseren de leerlingen zich dat het belangrijk is dat ze een keuze maken die aansluit bij hun profiel. Er wordt voldoende benadrukt dat het om hulpmiddelen gaat die slechts een indicatie kunnen geven, en dat slagen in de toekomstige opleiding uiteraard ook zal afhangen van inzet, motivatie en zelfdiscipline. Daarnaast biedt een volgende roezemoesgroep voldoende ruimte om te reflecteren en feedback te geven op/krijgen van anderen.

Aangezien de **SID-in** een belangrijke informatiebron is voor exploratie in de diepte, wordt hier ook kort bij stilgestaan. De leerlingen krijgen een checklist en een grondplan mee aan de hand waarvan ze gericht verschillende standen kunnen bezoeken op de SID-in en zich dus nog grondiger kunnen verdiepen in de alternatieven.

Om tot meer keuzenabijheid te komen, maken de leerlingen een overzicht van de **voor- en nadelen van de verschillende alternatieven**. Dat wordt kort besproken met een medeleerling (roezemoesgroep). Vervolgens gaan de leerlingen een **keuzerooster** invullen, waarbij ze op een logisch-rationele manier de verschillende argumenten en tegenargumenten tegen elkaar afwegen om een beter idee te krijgen in welke mate de argumenten doorwegen. Aan het einde van de les **reflecteren** de leerlingen **over de mate van keuzenabijheid** die ze momenteel ervaren en denken ze na over bijkomende informatie die opgezocht kan worden over de verschillende alternatieven.

Omdat binding een positieve invloed heeft op studiesucces is het belangrijk om hier voldoende bij stil te staan (Bakx & van Nuland, 2015). Binding met een bepaalde studiekeuze kan vergroot worden door middel van **studiekeuzegesprekken** (Bakker, 2010; Verbeek, van Eck & Glaudé, 2011). Hierbij wordt stilgestaan bij het keuzeproces en de motivatie van de leerling. Uit onderzoek blijken vooral **matching-gesprekken** een positieve invloed te hebben op binding (Vereniging van Universiteiten, 2011). Bij een matching-gesprek wordt nagegaan of de opleiding en de leerling bij elkaar passen (OEkk, z.j.). Vanuit deze onderzoeksbevindingen en de tip van Columbus om argumenten te zoeken om anderen te overtuigen dat hun keuze bij hen past, hebben we er dan ook voor gekozen om de leerlingen een **rollenspel** te laten spelen (Columbus, 2018). Een rollenspel bevordert bovendien de interesse, helpt om materiaal toe te passen in het dagelijks leven en helpt de leerlingen zich de les beter te herinneren (DeNeve & Heppner, 1997; McSharry & Jones, 2000). Door het voorbereiden van het rollenspel zullen de leerlingen zich ook verdiepen in hun keuze en stilstaan bij hun keuzeproces. Op die manier wordt de binding met de opleiding en instelling vergroot (Verbeek, van Eck & Glaudé, 2011; Vereniging van Universiteiten, 2011). Binnen het rollenspel zelf staan de leerlingen stil bij motivatie, voorbereidende stappen, eigen ervaringen die een meerwaarde kunnen hebben voor hun keuze, ... Het besproken onderzoek vond voornamelijk plaats in het kader van studiekeuze en binding aan die studiekeuze. Aangezien binding aan een beroepskeuze ook belangrijk is, kan dit rollenspel ook hiervoor gebruikt worden. De introductie van het rollenspel dient daarvoor wel aangepast te worden.

REFERENTIES

Tekstuele bronnen

Bakker, T. (2010). Van gesprek naar studiesucces. Studiekeuzegesprekken: Wat werkt?. SURFfoundation. Geraadpleegd op 5 mei 2018 via www.surf.nl/binaries/content/assets/surf/nl/kennisbank/2010/Studiekeuzegesprekken+wat+werkt.pdf.

Bakx, D. & van Nuland, E. (2015) Studiesucces verhogen: bevindingen en maatregelen uit de literatuur. Breda: Avans hogeschool.

Hoe kies ik? (2017). Geraadpleegd op 30 april 2018 via <https://columbus.onderwijskiezer.be/hoekiesik/>

Betz, N. & Vuyten, K. (1997). Efficacy and outcome expectations influence career exploration and decidedness. The Career Development Quarterly, 46(2), 179-189.

Brooke, S. L. (2006). Using the case study method to teach online classes: Promoting Socratic dialogue and critical thinking skills. International Journal of Teaching and Learning in Higher Education, 18, 142–149.

Columbus (2018). Achtergrond en context bij de interpretatie van de columbusfeedback voor leerlingen, ouders, leerkrachten en keuzebegeleiders. Geraadpleegd op 30 april 2018 via <https://columbus.onderwijskiezer.be/wp-content/uploads/2018/02/Leeswijzer-Columbus.pdf>

Darling-Hammond, L. (2006). Constructing 21st -century teacher education. Journal of Teacher Education, 57, 1-15.

De ijkingsstoets (z.j.). Over de ijkingsstoets. Geraadpleegd op 18 april 2018 via <https://www.ijkingstoets.be/over-ijkingstoets.php>

DeNeve, K.M. & Heppner, M.J. (1997). Role play stimulations: the assessment of the active learning technique and comparisons with traditional lectures. Innovative Higher Education, 21(3), 231-246.

De Prins, M. (2007). Deel 4: Integratie van verantwoord ondernemen: didactische werkvormen. Geraadpleegd op 12 april 2018 via <http://docplayer.nl/511295-Deel-4-integratie-van-verantwoord-ondernemen-didactische-werkvormen-deel-4-integratie-van-verantwoord-ondernemen-didactische-werkvormen.html>

Germeijs, V. (2002). Het keuzeproces met betrekking tot een studie in het hoger onderwijs : verloop, predictoren en samenhang met latere aanpassing aan de studie. [Doctoraatsproject.] Leuven: KU Leuven.

Germeijs, V. & Verschueren, K. (2006). High School Students' Career Decision-Making Process: A Longitudinal Study of One Choice. Journal of Vocational Behavior, 68(2), 189-204.

Germeijs, V. & Verschueren, K. (2007). High school students' career decision-making process: Consequences for choice implementation in higher education. Journal of Vocational Behavior, 70(2), 223-241.

Germeijs, V. & Verschueren, K. (2009). Adolescents' Career Decision-Making Process: Related to Quality of Attachment to Parents? Journal of Research on Adolescence, 19(3), 459-483.

- Germeijs, V. & Verschuere, K. (2010). Vragenlijst StudiekeuzeTaken (VST). Brussel: VCLB Service.
- Hattie, J. & Timperley, H. (2007). The Power of Feedback. *Review of Educational Research*, 77(1), 81-112.
- Kaddoura, M. (2013). Think Pair Share: A Teaching Learning Strategy to Enhance Students' Critical Thinking. *Educational Research Quarterly*, 36(4), 3-24.
- McSharry & Jones (2000). Role-play in science teaching and learning. *Social Science Review*, 82(298), 73-82.
- OEkK, Studie- en loopbaanadvies (z.j.). Matching- en selectiegesprek. Geraadpleegd op 24 april 2018 via <https://www.oekk.nl/werkwijze/matching-en-selectiegesprek/> geraadpleegd op 4/5/2018
- Onderwijskiezer. (2018). Hoger Beroepsonderwijs (HBO5). Geraadpleegd op 22 april 2018 via https://www.onderwijskiezer.be/v2/hoger/hoger_hbo.php
- UHasselt. (z.j.). (Twijfel je aan) je studiekeuze?. Geraadpleegd op 19 april 2018 via <https://www.uhasselt.be/Studiekeuze>
- Vanderlocht, M. (2017). Schoolloopbaanbegeleiding in de praktijk. Visie, methodieken en materialen. Uitgave 2017. Leuven: KU Leuven.
- Veraghtert, H. (2006). Het keuzerooster. Een manier om informatie overzichtelijk te verwerken als aanloop tot een verantwoorde keuze. *Caleidoscoop*, 18(1), 24-29.
- Verbeek, F., van Eck, E & Glauvé, M. (2011). Studiekeuzegesprekken: op zoek naar maatwerk. SURFoundation. Geraadpleegd op 5 mei 2018 via <http://www.kohnstamminstituut.nl/assets/ki12-1.pdf>
- Vereniging van Universiteiten (2011). Een succes maken van Studiesucces. Den Haag
- Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. (2017). Wat na het secundair onderwijs? [Brochure]. Brussel: Departement Onderwijs en Vorming.
- Vluhr, Vlor, Onderwijskiezer & Vlaanderen Onderwijs en vorming. (2017). Columbus. [Webapplicatie.] Geraadpleegd op 9 april 2018 via <https://columbus.onderwijskiezer.be/columbus/#/>
- Wat kan ik? (2017). Geraadpleegd op 5 mei 2018 via <https://columbus.onderwijskiezer.be/wat-kan-ik/>
- Winkels, J., & Hoogeveen, P. (2014). Het didactische werkvormenboek: Variatie en differentiatie in de praktijk. Assen: Van Gorcum.

Afbeeldingen

Afbeelding 1: Hoger Onderwijs in Vlaanderen

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. (2017). Wat na het secundair onderwijs? [Afbeelding in brochure]. Brussel: Departement Onderwijs en Vorming.

Afbeelding 2: Andere mogelijkheden

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. (2017). Wat na het secundair onderwijs? [Brochure]. Brussel: Departement Onderwijs en Vorming.

Afbeelding 3: Vragen

Orla, iStock (2013). Point d'interrogation et blank pensée. [Online afbeelding.] Geraadpleegd op 5 mei 2018 via <https://www.istockphoto.com/be/photo/point-dinterrogation-et-blank-pens%C3%A9e-gm183165019-27475164>

Afbeelding 4: webpagina 'Keuzerooster'

Vrije CLB-koepel vzw, Centra voor leerlingenbegeleiding, OVSG & Provinciaal Onderwijs Vlaanderen & Vlaanderen Onderwijs en Vorming (2018). Studierendement. [Screenshot]. Geraadpleegd om 7 mei via <https://www.onderwijskiezer.be/v2/extra/keuzerooster.php?var=H>

Afbeelding 5: Overzicht tabblad 'hoger onderwijs':

Vrije CLB-koepel vzw, Centra voor leerlingenbegeleiding, OVSG & Provinciaal Onderwijs Vlaanderen & Vlaanderen Onderwijs en Vorming (2018). Hoger onderwijs. [Screenshot.] Geraadpleegd op 5 mei 2018 via <https://www.onderwijskiezer.be/v2/hoger/index.php>

Afbeelding 6: webpagina 'Studierendement':

Vrije CLB-koepel vzw, Centra voor leerlingenbegeleiding, OVSG & Provinciaal Onderwijs Vlaanderen & Vlaanderen Onderwijs en Vorming (2018). Studierendement. [Screenshot] Geraadpleegd op 5 mei 2018 via <https://www.onderwijskiezer.be/v2/hoger/index.php>

Afbeelding 7: Overzicht ijkingsstoetsen:

Universiteit Antwerpen, Universiteit Gent, KU Leuven & Vrije Universiteit Brussel. (z.j.) De ijkingsstoets. [Logo.] Geraadpleegd op 6 mei 2018 via <https://www.ijkingstoets.be/>

Afbeelding 8: Wat kan ik?

Vluhr, Vlor, Onderwijskiezer & Vlaanderen Onderwijs en vorming. (2017). Wat kan ik? Geraadpleegd op 5 mei 2018 via <https://columbus.onderwijskiezer.be/wat-kan-ik/>

Afbeelding 9: webpagina Zelftests

Vrije CLB-koepel vzw, Centra voor leerlingenbegeleiding, OVSG & Provinciaal Onderwijs Vlaanderen & Vlaanderen Onderwijs en Vorming (2018). Zelftests. [Screenshot.] Geraadpleegd op 5 mei 2018 via https://www.onderwijskiezer.be/v2/hoger/hoger_zelftest.php

Afbeelding 10: Gesprek

CanStockPhoto. (2018). Persoon, Gesprek, Render, 3d Stock Illustratie

[online afbeelding]. Geraadpleegd op 5 mei 2018 via <https://www.canstockphoto.nl/persoon-gesprek-render-3d-13701504.htm>